

Maja Novak

Jedrt

Jedrt smo spoznali v bolnišnici, kjer je umirala Majdina mama. Majda se je v tistih tednih za zmerom zaljubila v televizijske limonade. Smejte se, ampak ko mi je bilo zaradi mame najhuje, je rekla po pogrebu, sta bila Angelica in Cruz edina prijatelja, ki sta me prišla vsak popoldan obiskat. Delala sta mi družbo in me tolažila. Samo nanju sem se lahko zanesla.

Nato je Barbara pripomnila nekaj zajedljivega o umišljeni razčustvovanosti in to ji Majda v prepirih še danes očita. Njuni spori so burni, zato sorodniki skrbno pazimo, da se ne bi s tem, ko bi se postavili na stran ene, zamerili drugi; čeprav torej tvegam, pa se moram, vsaj kar se prijateljstva Majde in Jedrt tiče, strinjati z Majdino hčerjo. Preprosto ne da se verjeti, ko Majda trdi, da je v neznanki, ki je na gastrointestinalnem oddelku ležala v postelji zraven mamine, na lepem kakor po milosti božji uzrla človeka, ki bo nadomestil njeno skorajšnjo izgubo. Takrat se je že bližala šestemu križu, Jedrt pa je bila nekaj let mlajša od nje. Vse Majdine prijateljice so mlajše od Majde; ena ali dve sta bili mlajši od Barbare. Majda pač zbira prijateljice. In nikakršne izgube ni bilo. V resnici ni Majda nikoli kaj prida marala svoje mame.

Je pa tistikrat Jedrt v bolnišnici storila požrtvovalno dejanje, skoraj gotovo zaradi olajšanja in nenadne moči ob spoznanju, da sama nima raka. Do zadnjega dne je pokrivala in odkrivala umirajočo in ji prinašala vodo. Na starkine krčevito izdahnjene prošnje, ki so jasno kazale, da se ženska nič več ne zaveda spletnja prostora in časa okrog sebe, je s štrcljem svinčnika, okamenelega od starosti, na razne vogale in trakove papirja nekajkrat zapisala telefonsko številko, kamor naj sporočijo njeno smrt. Medicinske sestre so ji poskušale pojasniti, da ji tega ni treba; da je to urejeno. Zaman. Jedrt

se nikoli ni dalo prav nič dopovedati. Treba je bilo samo potrpežljivo čakati, da se ji samo posveti. Medtem pa je s kapljajočimi kozarci vode prizadevno capljala iz kopalnice k Majdini mami, čeprav jo je vse še bolelo. Neznosno bolelo, sta pozneje samovšečno poudarjali Jedrt in Majda; ah, so rekle medicinske sestre in zamahnile z roko. Jedrt je silno slabo prenašala telesne bolečine kakor tudi vse drugo, česar ni razumela in jo je spravljal v strah. Njen strah je bil vedno brezglava panika in povodov za paniko vsak dan dovolj. Celó Majda tu in tam, kadar se ji zareče, že prizna, da se je Jedrt svet zmeraj zdel strašno zmotan.

Kako je potemtakem mogoče, da je na sedmini ob Majdini desni tako mirno ždela v svojem špehcu in zadovoljno odzdravljala drugim pogreb-
cem? Segali so ji v roko in ji rekli: dobrotnica, vseeno pa jih je videla prvič v življenju, torej bi se jih morala bati. Bila je z vasi tam nad Slapom ob Idrijci in ta vas je zaselek treh hiš med praproto, ravnimi debli, ki se šele visoko nad tlemi razcepijo v veje, velikanskimi, preluknjanimi skalami in mavrahi, ki jim pravijo smrčki. Po rdečem lubju vrvijo veverice z volovskimi očmi in hrib dobrih deset kilometrov naprej je tako skrit, da so arheologi na njem šele letos našli pred deset tisočletji založeno koščeno piščal; kako se je Jedrt lahko dobro počutila v mestu? Barbara meni, da jo je pred prepogostimi živčnimi zlomi varovala prav njena neomikanost. Vsekakor drži, da ji je bilo popolnoma prizaneseno z domišljijo. Dokler se ni kaj zgodilo, ni pomislila, da bi se lahko; dokler je ni vznemirilo kaj zelo otipljivega, je bilo v njeni glavi pridušeno, kosmato in mehko kot v pernici, in mogoče se Barbara, ki v svoji verbalni histeriji kakor mačka lovi svoj lastni rep in zato ne bo nikdar užila miru, ne moti, ko pravi, da je bila Jedrt v svojem zapredku brez glasov in brez slik kdaj pa kdaj nezasluženo srečna.

Zakaj ne zaprosiš za italijansko penzijo po pokojnem možu? jo je ljubeče pobarala Majda.

Oh, saj to bi pa res, je zinila Jedrt, in ko bi bilo po njenem, bi bila s tem ta tema za zmerom umaknjena z dnevnega reda.

Pri današnjih cenah brez italijanske pokojnine ne gre, je zatrdila Majda. Saj se komaj prebijaš, v tisti majceni hiški ...

Lani smo popravili streho, je blaženo rekla Jedrt.

... v tisti majceni hiški na koncu sveta čisto sama ... je Majda kakor potok neobrzdano žuborela proti svojemu cilju.

In pa z Dunjo in s Tončkom, je pripomnila Jedrt.

... sama z Dunjo, ki na delavskem avtobusu presedi več ur kakor doma, sama s Tončkom, ki je zate prestar. Majda se ničesar ne boji huje od samote, zato si jo včasih razlaga po svoje. Vsi skupaj pa nimate česa vtakniti v lonec ...

Pa saj imam svojo penzijo, je popolnoma nerazumevajoče rekla Jedrt.

Ne bodi no taka, tvoja penzija je ja premajhna! je zaklicala Majda.

In Dunja dobiva plačo, je neomajno sklenila Jedrt. Ko ne bi na sveže zaljubljena Majda slišala trave rasti, bi morda zmotno pomislila, da se ji njena nova prijateljica posmehuje. Taka vdanost v usodo ni zvenela naravno. Jedrtina hiška je bila le pritlikav in nagnjen stolpič pod drevesnimi krošnjami, tesna izba iz hrastovih desk nad zidano sobico, do polovice pogreznjeno v prst; koruznik Tonček je samo še včasih, če je prej kaj popil, z motiko brkljal po plevelu pred hišo (v nekem hlevu za gozdom je domnevno prebivala krava), Dunjina plača tovarniške delavke pa je kazala enako žaloben obraz kakor penzija njene mame. Jedrt je ves svoj delovni vek v kleti tolminskega doma za ostarele občane umivala varovance in jim na palce desnih nog natikala listke z imeni, preden so jih čez glavo pregrnjene z rjuho na vozičkih pospremili v lepše življenje. Ampak Jedrt se ni norčevala, Majda pa ji ne bi pripisala slabih namenov, celo ko bi se; in tako se je prek zaslepljenosti storila pravica.

Pogledati pa si moral samo na njen krožnik in posvetilo se ti je, da Jedrt ni junakinja kmečke povesti, se še zdaj, ko to nima več smisla, razburja Barbara. Ni bila skromna. O sebi ni imela slabega mnenja; ni bila zato večno preplašena. Nalagala je s pladnja na krožnik, dokler je šlo. Bil pa je le krožniček za sladice iz tankega porcelana, salama in pršut sta se usipala z njega in Jedrt ni segla po večjem, ker ga ni opazila. Ni bila zadovoljna že z malim: manjkala so ji merila o tem, kaj je majhno in kaj ne.

Niti tega, kaj je italijanska pokojnina, ni vedela! Niti tega ne! Vsa Primorska razen nas, ki smo tepci, razumeš, si je postavila hiše, pa kaj pravim, hiše – *gradove*, ker so mame današnjih graščakov hodile pospravljat k meščankam v Gorico, *si, signora, no, signora, gradisca, signora, certo, come dice Lei, signora, e Lei la signora, signora*, in so očete rekrutne komisije pošiljale zmagovat v Abesinijo, *zmagovat*, veš, kako; njej pa se sanjalo ni, da ji *signora* Agnelli kot vdovi nekakšnega veleposestniškega hlapca,

ali kar je pred vojno pač bil Dunjin oče, poklanja, prekleto, *podkupuje* naš hlapčevski narod s pravico do mesečne rente in petdesetletnih zapadlih obrokov z obrestmi v enem prav čednem kosu. Pojma ni imela, kako si lahko opomore.

Tako to gre. Ko bi bil po sredi kdo drug, bi njegovo neposvečenost v denarne zadeve anarhistična Barbara malone občudovala; za Jedrt pa še po njeni smrti nima dobre besede. Sploh pa bi se dogodki v mesecih po sedmini najbrž zasukali enako, tudi ko jih ne bi bil sprožil denar.

Lahko ti pomagam priti do italijanske pokojnine, je Majda pritisnila Jedrt ob zid. Tako ali tako bom zdaj imela več časa, zdaj ko ... Z nedoločeno kretnjo je izza mize pokazala k odprtim vratom, za katerimi so samevale slečene žimnice njene mame.

Barbara je sunkovito dvignila pogled.

Mislila sem, da boš zdaj večkrat pazila na Andrejevo Lučko, *zdaj, ko boš imela več časa*, je rekla v razsekanih zlogih.

Mar nimam pravice do svojega življenja? jo je grobo zavrnila Majda.

Kakor že tisočkrat prej je morala Barbara za okope.

Sploh pa z babico nisi imela nobenega dela, je zamrmrala. Kuhala in prala si je sama. Dan, preden je šla umret v bolnišnico, si je sama pobarvala lase.

Ampak vsi ugovori so bili bob ob steno. Majda bi se za prijateljico pustila raztrgati. Prijateljstva so kakor vihar vdirala v njeno družino in jo vsakokrat znova postavljala na glavo. Ne obsojam je več. Sčasoma sem spoznala, da ni trdosrčna ne preračunljiva. Pač pa jih bo tudi po šestdesetem šteta šestnajst: ostala bo živahen um, tako prebujen in razvit, da zna biti nepotešen in na trnih, duh, ki sluti, da se tam za obzorji skriva nekaj neznankega, pa ne zna zbrati moči, da bi prodril do tja. Njene oči so bile zmerom večje od njenih talentov. Zato išče: v čudaških prijateljstvih zagrizeno išče jamstvo, da lahko kadar koli obrneš nov list in iz svojega življenja ustvariš umetnino. Poleg tega je sprva kazalo, da ji posredovanje pri Jedrtini pokojnini ne bo povzročilo posebnih težav. Petintrideset let je službovala v občinskih uradih. Upokojila se je le nekaj mesecev pred mamino smrtjo; poznala je prave ljudi. Vnovični stiki z nekdanjimi sodelavkami ji niso bili odveč, še več, dokazali naj bi, da je še iznajdljiva in čila; da še ni za odpis. Če so jo omenjene gospe v svojih pisarnah sprejele precej hladneje, kakor jih je nagovorila ona, Majda v navdušenju nad svojim novim poslanstvom

tega sploh ni opazila. Ampak res so bile zadržane. Nekatere izmed njih so bile pred kratkim tudi njene prijateljice, tako, kakor bo sledilo, pa so se zmeraj končale ljubezni.

Halo, je rekel telefon.

Tudi pri nas je halo, je rekla Barbara, pa kakšen.

Tu Mina, je proseče rekla Mina.

Me ni doma, je Majda preglasno šepnila Barbari.

Barbara je s privoščljivim užitkom ponovila rečeno.

Kje pa je že spet? je začudeno rekla slušalka.

Na notariatu, s *signoro* Jedrt, se je nasmehnila Barbara, saj je dobro vedela, da Majda vleče na ušesa.

Jedrt? Kdo je Jedrt? je nekaj zaslutila Mina.

Ne vprašaj, je vzdihnila Barbara.

Jaz tega ne razumem, je pretreseno zasitnaril telefon. Si ji povedala, da sem jo klicala? Ja? Ji naročila, naj ona pokliče mene? Ja? Njo pa je kar vzela noč, kot da noče več vedeti zame. *Jaz tega ne razumem*. Najprej sem bila čisto iz sebe, ker se je toliko ukvarjala z mano. Kar mučno mi je bilo. Kaj je zadaj, sem se spraševala. Potem mi je nekaj reklo, da ni zadaj nič, in potem sem bila kar v zadregi. Vržena iz tira, a veš. Sploh si nisem znala predstavljati, kako je lahko ves čas meni na voljo. Ljudje imamo vendar svoja življenja, ampak kadar sem jo rabila, si je vzela čas zame. Če bi jaz imela tako zlato mamó kakor Barbara, sem si rekla ... Zavidala sem ti. Mislila sem, da je tudi tebi vedno na voljo. In pa res mi je bilo nerodno, prisežem, ker je bila tako požrtvovalna; kar preveč. In zdaj, zdaj se na lepem sploh nič več ne oglasi; zakaj ne? Kaj sem ji naredila?

Čisto nič, je Barbara zarezala v živo meso. Ampak Majda ima novo prijateljico. Nikoli ni brez prijateljice, zmerom pa ima le eno. Prejšnja mora izginiti: kar izginiti, obzirno, kakor da ni bilo nikoli nič med njima. Pričakuje, od tebe pričakuje, razumeš, podzavestno zahteva, da jo boš po novem pustila pri miru. Za zmeraj. Taka je. Pričakuje, da boš olikana in jo razumela. Saj je imela svoje dni celo mene in Andreja rada. Tri mesece po najinem rojstvu, mogoče štiri. Ampak potem je spoznala, da ji plenice jemljejo pravico do njenega lastnega življenja. Daj, nehaj, ne cmeri se, nočem reči, da si ji *ti* preveč težila. Naveličala se je, to je vse.

Čedalje zlobnejša postajaš, ji je potem, ko je odložila slušalko, zabrusila Majda. V tem, kar mi očitaš, ni besede resnice.

Ampak zapuščene Mine se ni več usmilila.

Medtem je v očesu tornada, ki se je imenoval Majda, Jedrt mirovala. Po navadi se je prikazala zjutraj in ves dopoldan, potem ko se je Majda zapodila ven na urade, kakor pribita čemela na klopi v kuhinjskem kotu. Pri tem je rada spila kozarec ali dva. Ob tistih dneh jo je strah krotovičil samo še zarana na vlaku, dokler je med prsti še svaljkala in cefrala zadnji dopis v modri kuverti, ki so ji ga bili poslali glede njene vloge; ko pa ga je Majda prebrala in ji zagotovila, da postopek normalno poteka, se ji je telo z olajšanjem pogreznilo globlje za mizo in nekako izgubilo obliko, kakor ne do vrha napolnjena vreča. Barbara, kajpak nezaposlena, je takrat še posedala z njo; kadar me je čakalo popoldansko dežurstvo in so me dopoldne opravki zanesli v bližino Majdinega stanovanja, sem se jima pogosto pridružila. Samo Barbarinega starejšega brata Andreja in petletne Lučke ni bilo na spregled. Prav tisto pomlad je Barbara zapadla svojevrstnim razumniškim ošpicam, ki morajo najbrž prej ko slej na kratko napasti vsakega kolikor toliko razmišljajočega izobraženca in se kažejo v naivnem prepričanju, da so preprosti, neuki ljudje manj pokvarjeni in bolj posnemanja vredni od drugih. Torej se je kljub pikri jezici, ki jo je kuhala na Majdin račun, takrat še pogovarjala z Jedrt; niti ne neprijazno. Ali ni Tončku nič dolgčas, ker si toliko zdoma? jo je vprašala, ne da bi jo hotela izzvati, in tedaj sva Jedrt prvič zaslišali reči: *Ah, Tonček*, z nenavadno visokostnim glasom, ki naju je pri njej nekajkrat še presenetil, pozneje pa sva se ga navadili. Pač ni bila skromna. Tako kot se ji je do nedavnega zdelo samoumevno, da nikomur ni posebej mar zanjo, se ji je zdaj brez globokega tuhtanja zazdelo enako pravično, da se ji vsi posvečamo. Všeč ji je bilo, da je v središču pozornosti; ta jo je morda zanimala bolj od končnega razpleta pokojninske zadeve in zanjo bi bila pripravljena žrtvovati zaspanega Tončka.

Kmalu je prihajala na obisk tudi takrat, ko je nobena modra kuverta ni poklicala z doma. Potem ko je dobro obvladala vlake, je začela osvajati mesto. Z Majdo sta hodili na trg in v veleblagovnice. Mesto je spoznavala v majhnih grižljajih, kakršne je njen želodec lahko prenesel, in privadila se je na okus. Čedalje manj razlogov je videla, da bi se že po zaprtju občinskih pisarn napotila v hribe. In nekega dne je v Majdinem stanovanju pustila šivane torbe in plastične vrečke s skrivnostno vsebino, ki spremljajo take ženice na dolgih poteh, in pustila je jopico in rezervne čevlje in šla z denarnico v roki brez spremstva v pekarno čez cesto po krofe za Majdo. In je ni bilo

nazaj. Njena prtljaga je mračno sedela na Jedrtinem mestu za kuhinjsko mizo, in ko se je začelo mračiti, si jo je Majda ogledovala z naraščajočo grozo v očeh, ne da bi si jo upala premakniti. Jedrt ni bilo skozi vrata in telefon je molčal. Sploh pa ga pri Jedrt nikoli niso imeli. Naslednje jutro je Majda začela oklevati, ali naj pokliče v mrtvašnico ali na policijo; potem se je Barbara domislila tolminske tovarne, kjer je tlačnila Dunja. V imeniku sta poiskali telefonsko številko in Majda se je pogovarjala z vodjem izmene in nato z Jedrtino hčerjo. Dekle je bilo začudeno; sploh ni razumelo, v čem je problem. Jedrt se je prejšnji popoldan z zadnjim vlakom pripeljala do Mosta na Soči in čez uro in pol delno pripešala, delno pripotovala z avtostopom v rojstno hišo, tako kakor vedno, in niti z besedico ni omenila, da bi bil dan kaj drugačen od drugih. Majda je bila zmedena. Potem ne o Jedrt ne o Dunji ni bilo duha ne sluha. Majdi ponos ni dovolil, da bi spet poklicala v fabriko. Tudi Jedrtine cule lahko ostanejo tam, kjer so, če jih noče, je rekla. Barbara se je zmagoslavno smehljala. Kaže, da je Jedrt Majdi postregla z njeno lastno arcnijo, mi je na skrivaj rekla. Ampak Majda je postajala čedalje bolj poklapana in Barbara se je smehljala čedalje bolj grenko. Z osuplostjo sem doumela, da sočustvuje z materjo. Njene neprizanesljivosti do Majdinih prijateljic navsezadnje le nista podžigala samo ljubosumnost in nekakšno pravno abstraktno prepričanje, da so ona, njen brat in nečakinja prikrajšani za tisto, kar Majda oberoč daje tujim ljudem; oboje je bilo krepko navzoče, ampak hkrati je imela mater res rada in bala se je zanjo.

Tolikšnega žalovanja, je ihtavo rekla, tolikšne potrnosti svet še ni videl. Mama me spominja na Lučko, razumeš, na to, kako se je Lučka vedla takrat, ko je morala Andrejeva žena za mesec dni v zdravišče. Čisto tiho je racala za Andrejem, kamor koli jo je vlekel, in ubogala je; ampak otožnost se je kar cedila iz punčke, razumeš, najbrž zato, ker ni znala povedati, da pogreša mamico, ali pa je mislila, da je ne sme. Gotovo niti *Mine* ni tako prizadelo, ko je Majda dala na čevelj *njo*.

Jedrt ni Mina, sem odgovorila. Ob Jedrt je tudi Majda začela na novo spoznavati svet. Postala je mentor. Kar je pokazala Jedrt, je sama videla v novi luči. Z novimi očmi. In kaj ima tvoja mama raje od novotarij? Hudič je le v tem, da je Majdin vrelec mladosti brez Jedrt čez noč spet presahnil.

Prekleta kuzla! je zarobantila Barbara in odleglo mi je. Spet je bila Barbara, kakršne sem vajena.

Prekleta kuzla! je izbruhnila vnovič, ko smo končno izvedeli, kam se je udrila naša gorjanka.

Na poti v pekarno je trčila ob bežno znanko. Zaupala ji je, kaj počne v mestu: bojuje se za italijansko penzijo in Majda ji pomaga, je pojasnila. Pa saj ti lahko tudi jaz pomagam, je zažvrgolela znanka, ki ji ni bil neznan primorski običaj, po katerem ob taki pomoči kaj mastnega kane tudi v denarnico raznih posrednikov, pa je v nasprotju z romantično Majdo sklenila, da bo s tem, ko bo koristila Jedrt, koristila sebi.

Žal mi je, ampak Jedrt ne morem zameriti, sem razočarala Barbaro.

Ne le da je Jedrt v zrelih letih prvič prišla med ljudi – *prvič je dobila priložnost izbirati med njimi*. In mislila je, da mora izbrati: da je to njena dolžnost. Le da zanjo izbira ni pomenila premišljene primerjave med tistim, kar že imaš, in tistim, kar ti je šele ponujeno – na podlagi katerih izkušenj in znanj bi lahko sploh primerjala? – ampak obveznost menjave: vedrega srca je napravila križ čez Majdo in svoje vrečasto premoženje pri njej in krotko šla z znanko na klepet in na kavo, v trdni veri, da tako mora biti.

O tem sem prepričana in tako sem povedala Barbari in seveda ni nič pomagalo.

Prekleta kuzla! Intelktualnega priseganja na kleni podeželski živelj, sol zemlje, je bilo za zmerom konec.

Že smo jo skoraj pozabili, ampak Jedrt se kljub nemajhemu in ne nezainteresiranemu trudu svoje znanke ni niti za korak približala italijanski pokojnini, zato se je spet zatekla k Majdi. Ni bilo videti, da se kesa. Tudi opravičevala se ni. Komaj kaj je črhnila, ko pa bi bila spretna z besedami, bi se mogoče glasile: tu sem, sprejmite me, če me še marate, če pa mi boste za kazen pokazali vrata, ne bom nič užaljena. To ni bilo nepošteno. Škoda, da takrat, ko je kakor strela z jasnega prvič po mesecu dni planila v Majdino kuhinjo, ni prinašala krofov. Ko bi storila vsaj to – ko bi pokazala vsaj ščepec smisla za humor, bi se Barbara mogoče omehčala.

Tako pa se je Majda, nasmehljana kakor sonce, spet razdajala in Barbara škilila kakor zlodej iz špranje.

Za božjo voljo, posreduj, me je prosila. Ti veljaš za razumno. Mama upošteva tvoje mnenje; mojega ne. Spravi jo k pameti, preden pregori.

Ne maram se vmešavati, sem rekla.

Zmeraj ti je vse jasno, ne maraš pa reči nič, da bi mamu spet srečal razum? me je predirno pogledala.

V Majdina razmerja se nimam pravice vmešavati, sem pribila.
To je bil moj greh.

Obljubila sem si, da Barbari ne bom več razkrivala, kaj si mislim o Jedrt. Če se mi bo še kdaj hotela potožiti, jo bom ljubeznivo, ampak na kratko odpravila; odrasla je, sama naj se znajde. Majda in Barbara sta mi bili vedno enako pri srcu; sklenila sem, da se bom še dobivala z njima, tako kakor prej, vendar bom med njunimi besednimi dvoboji ostajala nepristranska; tako se mi je zdelo najpravičnejše. Nekako takrat se je Majdi posrečilo izposlovati Jedrtino penzijo.

Zmaga.

Jedrtini obiski v mestu seveda zato niso postali nič redkejši. Toliko tega je bilo treba še postoriti, zdaj ko je postala, no, skoraj bogata. Odpreti tekoči račun, zaprositi za eurocard, nabaviti to in nakupiti ono ...

Je pa hecna, je rekla Majda.

Ja? sem previdno potipala.

Najprej hoče kupiti avto, je rekla Majda. Ne zna ga voziti, seveda. Nikoli ga ne bo mogla voziti, ne s svojimi živci. Tudi Dunja še nima izpita; kdo ve, ali bo iz nje kdaj šofer. Ampak Jedrt hoče avto. Cortino. Da bo stala pred hišo. Pravi, da jo bodo sosedge imeli za skopo, če si zdaj, ko je dobila italijansko penzijo, ne bo omislila avta.

Oba soseda? se mi je zareklo.

Kaj hočeš povedati s tem? je zamežikala Majda.

Nič, nič, sem se podvizala.

Barbara se je neslišno zarežala in mi ni privoščila niti pogleda.

Cortina je bila kovinsko zelena in imela je premično streho. Ko sva z Majdo prvič po tistem, ko je organizirala nakup in plačilo in prevzela avto in ga pripeljala na Jedrtin dom, obiskali kmetijo – tako je zdaj Majda naslavljalja bajtico v hribih, *kmetija*, s slovesnim prizvokom, kot da bi šlo za grunt – je bila premična streha odprta, tudi vsa štiri vrata so na stežaj zijala, na prednjih sedežih avta pa sta udobno zavaljeni sedeli Jedrt in Dunja. Pili sta pivo, bili sta v kopalkah in poslušali sta avtoradio. Sončili sta se v avtu. Dunja se je igrala s hupo, lučmi in smernimi kazalci. V ozadju je Tonček pred hišnim zidom klepal koso (zakaj?), natočil nama je žganje in se, sam že izdatno podprt, spustil v dolgo razpravo o tem, kako bi se mi dalo, čeprav sem že teta, kje v soseski še poiskati poštenega kmečkega fanta, ki se je pri četrtem križu že naveličal devištva.

Res, takrat bi Majdi morala reči: pusti Jedrt pri miru, odnesi pete, ne vdinjaj se ji kakor dekla, mar ne vidiš, da je nora – ne klinično nora, ne psihično nora, ampak, kaj pa jaz vem, *socialno nora* – res da ni sama kriva, ker je krivo življenje, to krivično življenje in beda, pa družba, socializem, kapitalizem, Artur, slab šolski sistem in pa dejstvo, da so ob nedeljah na televiziji le maše in Slaki ... kako naj jaz vem, kdo je kriv, ampak ženska je nora in je zdaj že prepozno, da bi jo spreobračal; poberi šila in kopita, ne oziraj se, ker bo postajala čedalje bolj čudna: zahajanje v mesto in gmotna preskrbljenost je nista ozdravila, še več, tista blaznost, ki se ji prej ni poznala, bo začela zaradi vseh teh novosti neobzdržano vreti na dan; reši sebe, ker se nje več ne da, daj, zbeži, ker se bo vajino razmerje kmalu zapletlo, da sama ne boš vedela, kje se te glava drži. Ampak jaz se nisem vmešavala.

Dunji bom dala denar, da bo šla na izpit, se je postavila Jedrt. Potem pa me bo v cortini vozila po svetu. In dokler ne napravi izpita, bo šofirala Majda, a ne da boš, Majda? Saj tudi ti rada kam greš in se kje v kakšni gostilni rada fino imaš. Dala bom za bencin in za vino, boš videla, kaj bo lepo; joj, drži pesti, da bom še dolgo živela in dolgo dobivala italijansko penzijo, da bom lahko vsem kaj lepega kupila!

Kaj boš kupila Tončku?

Ah, Tonček.

Če mene vprašaš, je zasanjano rekla Dunja, bi raje imela harleyja davidsona. Pokazalo se je, da po zvoku na daleč razloči, katere znamke težka mašina nabira obrate pred vzletom.

Jedrtina hči jih je imela devetnajst ali dvajset, postavbo kakor preslica, fantovska zapestja in gležnje in simpatične pege pod čopom naravno korenčkovih las. Z njo bi zlezla pod rjuhe, priznam. Med tednom se je v pakirnici svoje tovarne ukvarjala z oblanci in stekleno volno. Ob sobotah je v kavbojkah zvrčala pivo in kadila mehki boss na dekliščinah drugih tovarniških delavk. Ob nedeljah dopoldne je v temi preganjala mačke. Zadnja tri leta sta bila zaročena z Martinom iz Cerknega. Skupaj sta prišla na silvestrovo in ob veliki noči. V treh letih je šestkrat prestavila datum poroke. Pokazali so mi Martina in bil je lep fant, raven, bel in visok. Njegovi so vlagali v kmečki turizem in rekreativno jahanje. Ampak preden je Martin izoblikoval misel, jih je Dunja domislila pet in v štirih od njih se Martin niti s kompasom ne bi znašel.

Šoferski izpit je položila brez kazenskih točk. Krmarila je skoraj miže in sanjala, da jezdi harleyja davidsona.

Nisem si mogla kaj, da ne bi povprašala, ko sem kmalu potem v Majdinem stanovanju zalotila osamljeno Barbaro: Kje spet tiči tvoja mati? Mar ni zdaj Dunja tista, ki velja za Jedrtinega dvornega šoferja? Ne, je odrezala Barbara, ne da bi dvignila glavo iznad časopisa.

Seveda: Dunja je morala v službo, Majda, ki je vsako jutro čakala doma, pa je za Jedrt tudi sicer postala nenadomestljiva. Samo ona jo je lahko zazibala v slepilo, da véliki svet z njo ravna kakor z damo. Tako, kakor se je Majda lotila natakarejev v gostilnah, v katere sta večkrat zavili med dolgimi potepi, se Dunja nikdar ne bi znala. Užitek jo je bilo opazovati, kako jih je, še preden je dobro sedela za mizo, zapletla v debato. Če ji niso sami ponudili iztočnice v slogu: Joj, saj vas pa poznam, vi ste mi pred sedmimi leti pomagali do gradbenega dovoljenja, jih je naskočila Majda: Kaj, vi ste z Oblok? – moj stari oče se je rodil na Oblokah, saj mogoče poznate družino, na ovinku za cerkvijo, Čudnovi se pišejo, ali z miroljubnejšim: Kako umetelno zloženi prtički; ali mi lahko prišepnete, kako pripravite tako krasne pogrinjke? Pri tem jih je merila s svetlim pogledom in obraz ji je žarel, kot da ji res ni vseeno. Obnašala se je, kakor da ni prišla na prigriзок: obnašala se je kakor politik, ki je volivcem prišel spregovoriti nekaj spodbudnih besed. Natakariji so si najbrž mislili svoje; najverjetneje so si rekli: Gospa so brbljave narave in zato moram brbljati z gospo, ker je to moje kurčevo delo. Ampak Majda je njihovo vljudnost sprejela kot pristno toplino in brezhibno profesionalni odziv na njeno nedolžno flirtanje je godil njenemu hrepenenju, da bi po vsakem svojem dejanju požela aplavz za umetniški vtis. Sredi belega dne so prižigali sveče ob njenem krožniku in ji uglajeno ukrivljeni v pasu kazali nalepke na vinskih steklenicah, kakor da so v njej zaslutili poznavalca. Jedrt je to očaralo, poneslo jo je pod oblake. Lačna je bila spoštovanja in vljudnosti. Kaj njene lire in avto – *Majda* je vseskozi skrbela za to, da se je smela šteti za pomembno. Za vsako ceno se je Jedrt odločila obdržati *Majdo*. Resnično, Dunja se kljub svoji bistrosti ni mogla kosati z njo.

Tako sem utrujena, je nekega večera zastokala Majda in z obupanim vzdihom zavihtela otečena stopala na mizico v dnevni sobi. Danes sva bili na Obali, ker Jedrt še nikdar ni bila na Obali. Ampak kmalu jih bom šestdeset in vse to je zame zares že preveč.

Zakaj ji nisi zjutraj preprosto povedala: danes ne greva nikamor? je zategnila Barbara.

Ker je uboga reva, je zavzdihnila Majda.

Ona? Že dolgo ne, je zamrmrala Barbara.

Bila je nedelja; zakaj je ni vsaj danes prevažala Dunja? sem pobarala Majdo.

Ker bi Jedrt rekla: Ah, Dunja, tako, kakor reče: Ah, Tonček, se je ogorčeno vmešala Barbara. Ker mora biti vse po njenem, sicer se zgrozi in prestraši in potem se človeku zasmili. Ker se ji izlet na morje zdi preimeniten, da bi smela tudi Dunja zraven. Ker Dunja nima italijanske pokojnine, razumeš? Veš, kaj pravi Jedrt o Tončku in Dunji, kadar si na kmetiji skočijo v lase? – in prepirajo se vsak dan glasneje, da veš. Kaj mi imata onadva govoriti? Jaz sem tista, ki dobiva italijansko penzijo. Tako reče.

Molči že, je razmeroma ponižno zatarnala Majda. Saj veš, da ni tako mislila.

Mogoče res ni. Pač ne zna izraziti tistega, kar misli. Ampak *zvenelo* je tako, kakor je. In ker je Tonček enako za luno kot Jedrt, je razumel tako, kot je *zvenelo*.

Še vedno se nisem marala vpletati, ampak Dunja se mi je bila prikupila: Ali Jedrt dekletu kdaj posodi avto, da bi se zapeljala na katero od svojih dekliščin? sem se pozanimala.

Se šališ?

Vseeno pa sta cortina in Dunja prispevali h koncu Jedrtinega življenjepisa. Ne govorim o krivdi: krivdo sem prihranila zase.

Na Jedrtini domačiji so praznovali; na klopeh pred hišo je pijača tekla v potokih in po shojenem blatu so tacali mladi pavi. Jedrt je na slavlje povabila Majdo, ampak ta je bila zaradi mnogih izletov tako ob moči, da je milo prosila, naj ji bo odpuščeno. Jedrt ni vztrajala: njena samozavest je naraščala. Tako za dogodke tistega večera celo Majda ve samo iz druge roke; nihče ne bo nikdar odkril, kaj je res in kaj ne. Po nesreči je Jedrt prisegala, da je cortino upravljala Dunja, okajena; Majda je lojalno verjela prijateljičinemu zatrjevanju; Dunja, ki je s poškodovano ledvico pristala v bolnišnici, pa nama je rekla, da se je Jedrt, pijana, počutila pogumno in hotela šofirati avto. Skobacala naj bi se bila za volan in Dunja, ne trezna, je prisedla, da bi jo inštruirala. Nobena se ni privežala z varnostnim pasom, saj sta nameravali le do sosedu. Po gozdni cesti sta se, tako trdi Dunja,

prebili do prvega klanca, tam pa so kolesa začela kopati v gramoz; Jedrt je izpustila volan in si z dlanmi zakrila obraz. Potem se je avto prevračal po bregu, dokler ga niso prestregla drevesa. Bil je razbit, k sreči pa se ni vnel. Jedrt ni bilo nič; nekako se je stlačila skoz okno in odvreščala po pomoč. Dunja je bila nezavestna. Njene rane in to, da jo je Jedrt odnesla le s praskami, dajejo misliti, da je bila Dunja v resnici samo sovoznik, Jedrt pa je med premetavanjem zaščitil volan. Zato bi, ko bi morala razsojati, skoraj raje prisluhnila Dunji. Ampak cortina je bila zavarovana kasko in je zato ne bi smela voziti oseba brez šoferskega izpita, če naj bi zavarovalnica krila stroške totalke. Torej sta Majda in Jedrt obiskali Dunjo v bolnišnici in ji strogo zabičali, naj izjavi, da je nezgodo povzročila ona. Resnica gor ali dol, obveljati je moralo, da je vozila. Zamisel samo je kajpak prispevala Majda, Jedrt pa jo je hčeri vbijala v glavo s svojo kot po navadi preplašeno, nepotrpežljivo glasnostjo.

Dunja se je uklonila, seveda pa jo je peklilo, da bo ob dober glas. To, kar je bila za Majdo samo birokratska finta, se je njej intimno zdelo vprašanje življenja in smrti. Rekla si je, da jo je Jedrt izrabila. Rekla si je, da se ji godi krivica.

Ko so Jedrtino hčer odpustili iz bolnišnice, je ni bilo domov. Majda se je znašla brezupno zapredena v mrežo poizvedovanj in telefonskih pogovorov, s katerimi naj bi ji prišli na sled. Morda jo je za hip spreletelo, da se je pri tem, ko je iskala svoje lastno življenje, nehote zgolj spremenila v prevodnik, po katerem se pretakajo neka druga, še bolj tuja od življenj njene lastne družine. Jedrt je prenočevala v postelji Majdine mame, čez dan pa se je prestopala okrog Majde in telefona, samo nekaj brezciljnih korakov v to smer in nato izgubljeno spet v drugo; votlo je sopla in na prsi prižemala debeli pesti sklenjenih rok. Za hip, samo za hip je Majdo mogoče obšlo, da je ne more več gledati; da se ji studi. Samo za hip; ni bilo odrešitve.

Oglasili so se Jedrtini sosede in s škodoželjno ustrežljivostjo sporočili, kje so nazadnje videli Dunjo. V zraku je obvisela slabo izbrana in še slabše razumljena grozna beseda: komuna.

Jedrt si je obula nove čevlje, ki sta jih prejšnji dan kupili z Majdo, ker je Majda upala, da jo bo to razvedrilo, in šla po hčer v hišo v Ročah, ki po tistem že dolgo velja za zavetišče hipijev. Ni našla steklenic in injekcijskih igel in papirja za zvijanje in počrnelih kavnih žličk, vse to pa se ji je morda prikazovalo v njeni zmedeni duši. Našla je kmečko izbo z lončeno pečjo,

do čistega obrisano mizo in ozko posteljo z zlizano odejo, pod katero sta v bombažnem perilu sredi belega dne objeti spali Dunja in neko neznano dekle. In čisto mogoče sta res samo spali in se stisnili skupaj, da bi jima bilo topleje; ampak Jedrt je planila na hčer, jo lasala, grizla in vlekla iz postelje. Dunja se je upirala, vpila, da ni lezbijka, da pa hoče živeti po svoje, in neznano dekle se je prebudilo, omotična, z zlepljenimi vekami, najbrž ni vedela, kaj se dogaja, segla je po železni grebljici ob vratih peči in usekala Jedrt po zapestju. Roka je začela otekati in Jedrt je pobegnila.

Dolgo je pešačila do doma, pestovala je roko in doma se je zjokala Tončku.

Prav ti je, je rekel Tonček. Kaj pa si bila tako smogotna.

Smogoten, s pridahnjenim g, *smohóten*, v narečju pomeni ošaben, ohol, domišljav, italijanska penzija ti je stopila v glavo.

Jedrt je povila zapestje v mokro kuhinjsko krpo in peš zdrvela na pošto v Slapu ob Idrijci: telefonirat Majdi, potožit se, klicat na pomagaje. In tako je bilo vsega konec, kajti Majda je trdno spala; bila je izčrpana, njenih šestdeset let ji je kakor svinec čez noč leglo na pleča. Telefon je brnel, Majda pa je spala in spala. Okrog nje bi lahko narical zbor njenih prijateljic, mimo nje bi lahko marširala vojska, mimo bi lahko grmeli topovi in tanki, mimo bi lahko šla stoletja, Majda pa se ne bi ovedela. Namesto nje se je oglasila Barbara in obšel jo je zloben navdih. Majda je spala in spala in je ni mogla slišati, Barbara pa je razburjeni Jedrt dejala: ni je doma; z Mino je šla v trgovino; novo prijateljico ima. V preprostih besedah, kakršne je Jedrt lahko razumela, ji je Barbara o Majdi s pridušenim glasom izrekla vse tisto, kar je bila ob koncu njunega prijateljstva zasolila obupani Mini.

In v tem je moja krivda: kajti Barbara je bila vseskozi le Barbara, Majda je bila Majda in Jedrt je bila Jedrt, jaz pa bi s pravišnjimi besedami v pravilno izbranem trenutku lahko poskrbela, da bi se njihovi svetovi pravočasno ločili. Toliko vsega sem vedela, samo tega ne, da se različni svetovi ne smejo preplesti. Ko bi se vmešala, bi se Majda in Jedrt že pred časom razšli in potem preprosti, presunjeni Jedrt, po neumnosti zabljeni v svet, ki je bil zanj prehud zalogaj, nikoli ne bi bilo treba izkusiti Barbarine kreativne maščevalnosti. Tako pa je Barbara Jedrt prepričala, da so jo vsi zapustili. Vrtelo se ji je, ko se je spet opotekla v ovinke nad Slapom; v pljučih jo je bolelo, kakor da je razrezana; želodec se ji je vzdigoval; na glas je tulila in z nervoznimi prsti drobila premočene papirnate robčke

na majcene svaljke. Njena dolgo potlačena preplašenost je zdaj zahtevala davek. In tako je kolovratila skozi gozd in menda sem že omenila, da so tam med drevjem posejane velikanske apnenčaste skale. Najvišja in najožja med njimi se v skladu s talentom slovenskega ljudstva, da z očitnimi besedami opiše tisto, kar bije v oči, imenuje Igla. In Jedrt, slepa od solz in zgroženosti, se je spotaknila, v novih čevljih z usnjenim podplatom ji je zdrsnilo na listju, s katerim je bila zametena bližnjica k njenemu domu, roka jo je bolela, zato se ni mogla ujeti, in je omahnila čez Iglo, kakih pet metrov globoko. Zlomila si je vrat in pri priči umrla. In ne glede na to, kaj si mislim o njej, menim, da si tega ni zaslužila.